DANMARKS GAMLE FOLKEVISER
EN PLAN FOR UDGAVENS AFSLUTNING

AF

ERIK DAL

Universitetsjubilæets danske Samfund har taget initiativet til videreførelse af den hundredårige udgave af Danmarks gamle Folkeviser, hvis udgivelse standsede med arkivar H. Grüner-Nielsens bortgang i 1953. UJDSs styrelse udbad sig i januar 1954 »en redegørelse for det resterende arbejde ved udgaven og en plan for værkets afslutning«. Denne plan, ved hvis udarbejdelse dr. phil., senere professor Nils Schiørrings råd blev søgt på en række punkter, drøftedes senere med et af UJDSs styrelse nedsat underudvalg, og på basis af planen, der ved denne drøftelse undergik enkelte modifikationer, søgte og fik man Carlsbergfondets støtte til første etape af arbejdets videreførelse. Redaktionen af texttillægget skal især påhvile planens forfatter, melodiudgivelsen især prof. Schiørring. Foruden rutinemæssig assistance modtager udgiverne fuldt selvstændig bistand af docent, fil. dr. Karl-Ivar Hildeman, Stockholm.

I det følgende gengives den modificerede plan med udeladelse af de statistiske beregninger og med enkelte forkortelser og tilføjelser. Planen har i hovedtræk været forelagt det 12. nordiske folkelivs- og folkemindeforskermøde i Bergen, maj 1955; dens musikalske del meddeltes allerede inden vedtagelsen det 2. nordiske musikforskermøde i Stockholm, juni 1954.

HISTORIE. Da Svend Grundtvig i februar 1847 efter opfordring fra Samfundet til den danske Literaturs Fremme forelagde en »Plan til en ny Udgave af Danmarks gamle Folkeviser«, havde han temmelig klare forestillinger om den udgiverteknik, der siden skulle vinde international tilslutning. Men desforuden havde han med en optimisme,

der kunne være forståelig hos den unge entusiast, men som han aldrig helt mistede selv i modgangs og modnings år, dannet sig et begreb om hele værkets omfang, videnskabelige apparat og udgivelsestermin (150 ark på en kort årrække, om apparatet se det flg.). Man må både glæde sig over, at hans grundige studier og mængden af nyt stof fra folkemunde lod værket voxe udover disse mål — og beklage, at han af mange grunde ikke fik ført det længere mod målet, end tilfældet blev. Grundtvig døde i 1883, og hans designerede efterfølger Axel Olrik kunne først i 1888—90 fuldende bind V; hermed var det af Grundtvig beregnede bindtal, men rigtignok ikke meget mere end halvdelen af visetyperne fremlagt.

Under UJDSs auspicier og på Carlsbergfondets bekostning fortsatte Olrik arbejdet til sin død. Visse indskrænkninger fandt sted, bl. a. måtte han gøre indledningerne korte, hvad der dog var en acceptabel udvej ved det store gros af ridderviser; derimod skulle det få uheldige følger, at man allerede i bind V undlod at optrykke varianter fra Evald Tang Kristensens trykte samlinger.

Skønt Olriks levealder blev endnu mere begrænset end Grundtvigs, var bruddet dog mindre dybt, da han gik bort i 1917. Hakon Grüner-Nielsen havde i mange år bistået ham og kunne afslutte bind VIII og udgive IX, hvormed visetyperne var nået til ende. Men så tilfredsstillende dette kunne være, så lå der et temmelig trangt arbejde foran denne tredie textudgiver: et vise-text-tillæg.

Grundtvigs pionerarbejde havde jo vakt så stor interesse i den videnskabelige verden, at mange forskere gav ham supplerende materiale og drøftede hans teorier i deres egne værker. Grundtvig benyttede alt dette i tillæg bagi bind I (5 sider), II (50), III (165) og IV (325 sider, der endda kun omfattede nr. 1—56). Disse tillæg fik deres præg af to nordmænd: Sophus Bugge og Gustav Storm. Det er bekendt, hvorledes Bugge med sand videnskabelig idealitet reducerede sin selvstændige produktion på viseområdet for at meddele Grundtvig sine vigtige fund og sine vidtrækkende kombinationer og hypoteser til brug i storværkets tillæg. Og hvad Gustav Storm angår, så tvang hans studier over »Sagnkredsene om Karl den Store og Didrik af Bern hos de nordiske Folk« (1874) Grundtvig ud i en stor polemisk behandling af de hertil hørende kæmpeviser, hvilket fylder et par hundrede tætte sider bagi bind IV. Da bindene V ff imidlertid ikke indeholder sådanne tillæg, var det nødvendigt for Grüner-Nielsen at supplere de tidligere

behandlinger, og særlig nødvendigt, fordi man aht. det kommende melodibind måtte indhente, hvad udgavens befordrere havde nødet Olrik til at forsømme: gengivelsen af Tang Kristensens varianter. Det er i alt væsentligt disse, der får Grüner-Nielsens tillægshæfter til bind I—II til at fylde 240 sider (bind X, 1933—38). Men med bind III kom han til et materiale, der kun een gang før var behandlet i værket, men som i de mellemliggende 80 år havde tiltrukket sig uhyre interesse: de historiske viser; og han følte sig her foranlediget til at udvide tillæggets rammer og for hver vise resumere forskningens historie og problematik. Kommentaren til nr. 114—57 (1943—48) omfatter derfor c. 150 sider (hvoraf en trediedel falder på Marsk Stig-gruppen). Videre nåede Grüner-Nielsen ikke, og han så frem til ridderviserne i bind IVff, der ikke kan nødvendiggøre tillæg af tilnærmelsesvis samme tyngde.

Hvad der komplicerede behandlingen af de senere historiske viser, var det forhold, at den svenske litteraturhistoriker Karl-Ivar Hildeman i disse år forberedte og i 1950 udgav sin disputats: Politiska visor från Sveriges senmedeltid. Det var nødvendigt for Grüner-Nielsen at afvente, hvad Hildeman i sin bog — der både i henseende til metode og resultater er meget betydningsfuld — havde at sige om de viser, der stod for tur i texttillægget, og som snart knytter sig til Sverige, snart til Danmark. Og herved blev det.

— Til melodiudgaven blev der gjort tilløb flere gange, idet allerede Svend Grundtvig i samarbejde med A. P. Berggreen interesserede sig for melodiindsamling; vigtige var især Hjalmar Thurens registreringsarbejder, men det skulle blive Grüner-Nielsen, der i 1935—38 fik påbegyndt udgivelsen af dette ellevte bind; de to hæfter måtte dog efter sagens natur følge efter den afsluttende textudgivelse og dækker kun bind I—II; de fylder 140 sider foruden indledninger m. v.

Hvad der hidtil er gjort, er hermed resumeret. Planen for, hvad der står tilbage at gøre, og nogle af de overvejelser, der har måttet anstilles, skal nu opridses.

BIND X — TEXTTILLÆG. Der er enighed om, at bind X-XI skal afsluttes efter den plan, hvorefter de er påbegyndt. Derefter frembyder XI det største problem — de færøske melodier, som man har besluttet at medudgive. Som bind XII må man regne et bind med registre og andre for udgaven fælles apparater; yderligere bind er ikke planlagte.

Der er ovenfor redegjort for bind Xs hidtidige omfang og struktur. Stillet overfor det faktum, at de meget vanskelige resterende historiske visers tillæg er den første opgave, der frembyder sig, måtte man gribe til een af to muligheder: enten kunne man renoncere, og opgive de udvidede rammer for behandlingen af disse numre (159—182). Eller man kunne søge samarbejde med dr. K.-I. Hildeman og således direkte benytte hans specielle indsigt, som i øjeblikket ingen anden nordisk forsker besidder. Det første ville bibringe værket en meget kedelig skævhed på et vigtigt punkt. Det sidste har vist sig muligt, idet dr. Hildeman har givet tilsagn om at forfatte texttillægget til de manglende historiske viser.

Men med overgangen til IV er de værste problemer formentlig overstående. Vel findes der et stort utrykt variantmateriale til ridderviscrnes masse, og vel har de lige så lidt som de historiske viser været behandlet i tidligere tillæg, men til gengæld har de i langt mindre grad end de tre første visegrupper vist sig at tiltrække forskningen ved problemer af forskellig art.

Det ville derfor være naturligt — og var også Grüner-Nielsens plan — at vende tilbage til planen for tillægget til bind I—II, hvor i det væsentlige kun nye varianter trykkes; hvad sagnparalleller angår, kunne man måske endda vise reservation. Også efter denne plan vil nogle viser give fuldt op at gøre og enkelte måske indbyde uimodståeligt til bredere behandling; men ingen senere del af X behøver at blive så bred som den historiske.

Det kan tilføjes, at Grüner-Nielsen ikke blot har samlet alle utrykte texter på eet sted i Dansk Folkemindesamling, men også redigeret tillægget til 183—229. — For de omfattende statistiske overslag, der er gjort for at kunne opgøre resten af texttillægget til skønsmæssigt 5—600 sider, skal der ikke her gøres rede; måske kan det dog interessere, at bind I—IX excl. tillæg bringer 539 visetyper med (såvidt optællinger med rimelig nøjagtighed viser) 2004 opskrifter på 4933 sider, at tillæggene i bind I—IV bringer 111 opskrifter på 930 sider, og at bind X hidtil har bragt 330 opskrifter til 62 af sine 157 viser, medens 95 viser altså ikke har supplerende texter i bind X; det sidste forhold har sit sidestykke i det utrykte materiale til de følgende bind: også i dem er mere end halvdelen af viserne definitivt fremlagte i hovedværket, de har ingen utrykte varianter.

BIND XI — MELODIUDGAVE. *1. Danske melodier.* Materialet til dette bind er dels allerede trykt i hæfte 1—2 (vedrørende textbind I—II), dels samlet i Grüner-Nielsens efterladenskab på Dansk Folkemindesamling. Yderligere materiale vil komme til, som arbejdet skrider, men alt tyder på, at dets omfang bliver meget begrænset. Det er værd at bemærke, at melodiudgaven til nr. 115—229 foreligger i trykmanuskript ligesom texttillæg fra 183 til samme grænse; så langt skulle altså næste hæfte have gået. Melodierne til 230 ff foreligger især i Thurens afskriftrække. Optællingen af dette materiale giver det højst interessante resultat, at de 811 danske melodier kun knytter sig til 180 visetyper, mens 359 eller nøjagtigt $^2/_3$ er overleveret uden melodi(er), altså især i de gamle adelshåndskrifter. Endda er fordelingen mellem de 180 viser meget ujævn, idet 25 viser bærer over halvdelen af melodierne, nemlig 419 (deraf endog 181 melodier til de 6 bedst forsynede viser, som er DgF 38 Agnete og Havmanden med 38 melodiopskrifter, 89 Moderen under Mulde med 35 mel., 238 Tærningspillet med 20, 271 Redselille og Medelvold med 30, 306 Utro Ridder med 27, 376 Hr. Peders Skriftemaal paa Havet med 31). Da nøjagtig $^1/_3$ af de registrerede melodier er trykt i de to hæfter, tør man for resten af det danske melodistof jugere et omfang på 280 sider, det dobbelte af de to hæfters sidetal, foruden præliminærark.

Selve udgivelsesmåden kræver næppe kommentarer. Rent bortset fra, at det ville være uheldigt at ændre planen midt i et værk af så forholdsvis begrænset omfang som XI, så synes der ikke at være nogen grund hertil. Det gode princip »alt hvad der er, alt som det er« har Grüner-Nielsen gennemført i bindets anlæg og udformning, og man må vist i de allerfleste tilfælde erkende, at der hverken er givet for lidt eller for meget indenfor den valgte begrænsning.

2. Færøske melodier. Grüner-Nielsen siger i sin plan for melodiudgaven, at den er begrænset til melodier optegnede på dansk grund. Færøske eller norske varianter medtages ikke, selvom de er overleverede i en hovedkilde som fx. Nyerups melodibind. Dette er en ret stærk begrænsning, da det færøske stof foreligger i stort omfang ved Thurens og Grüner-Nielsens indsamlinger (dansk udgivelse af norske varianter optegnede i Norge i nyere tid kommer sikkert ikke på tale). Det fik i 1923 sin foreløbige udgave i »Færøske Melodier til danske

Kæmpeviser«, der bar de to forskeres navn på titelbladet. Det hedder i DgF XI 1: »Efter Planen vil en Nyudgave af nævnte færøske Stof ... muligvis kunne fremkomme som Tillæg til nærværende Udgave. Men baade af videnskabelige og udgivertekniske Grunde maa det anses for ønskeligt indtil videre at holde det færøske Stof helt udenfor det egentlige danske Melodimateriale.«

Man må naturligvis betragte denne plan med al sympati. Om den falder indenfor DgF, er dog ikke helt hævet over diskussion. Man må et øjeblik spørge sig selv: Hvad ville udgiverne af et definitivt svensk visecorpus gøre med de finlandssvenske text- og melodivarianter, der alle eller næsten alle er afledt af de rigssvenske typer? Svaret er dog ikke umiddelbart svar på det dansk-færøske spørgsmål; for det finlandssvenske stof er så godt og fyldigt udgivet (af Otto Andersson 1934), at man næppe ville falde på at genoptrykke det i Sverige.

Med et forsøg på at angribe sagen fra en anden side vender man sig til Chr. Matras's udgave af de færøske kvæder. Det er naturligt, at man ved anlægget af denne har udelukket musikalske synspunkter, da den følger Grundtvig-Blochs berømte manuskript, til hvis varianter ingen melodier er umiddelbart knyttede. Men til kvæderne såvelsom til viserne findes trykte og utrykte melodier fra 19. og 20. årh.

Da de to visegrupper er så skarpt adskilte, også iht. dansens rytmisk-metriske forhold, ville det være hårdhændet og upraktisk at sammentvinge deres melodier i een udgave. Men er man inde på tanken om to, ville det sikkert være rigtigst at lade dem følge hver sin textudgave i udstyr. Imidlertid foreligger der til disse optegnelser og optagelser sjældent mere end eet eller få vers af texten, og textudgaven vil altså ikke vinde nævneværdigt, ved at nogle vers optræder i et færøsk melodibind; dette kunne altså meget vel tænkes publiceret udenfor bindrækken. Men samme betragtning kunne bruges som argument for at holde færøvarianterne indenfor udgaven: Man vil ikke føle et musikbind med dem som en overarbejdning af X, selvom man giver varianterne bogstavbetegnelser i fortsættelse af X og XI.

Som en mellemvej kunne man tænke sig at trykke et tillæg til XI, hvori færøske og norske melodier fra de klassiske danske, trykte samlinger blev fremlagt, men ikke de nyere fonografiske indsamlinger. De står alle i Færøske Mel. til da. Kæmpeviser; men denne bog er ikke let at få og hører jo ihvertfald ikke til DgF.

Alt taget i betragtning må man komme til den opfattelse, at de færøske melodier både ideelt og praktisk vil være at søge i udgaven DgF, og at det ville være uhensigtsmæssigt at nøjes med de danske melodier. Efter en sådan restriktion ville nemlig de samme eller andre forskere før eller siden være nødt til at skaffe udvej for en særlig publikation, der både ville høre og ikke høre til den »færdige« DgF. — Det bør tilføjes, at disse ræsonnementer ikke gør Grüner-Nielsens grunde for en foreløbig udskillelse mindre gode.

Antallet af melodier kan skønsmæssigt fastsættes: Den nævnte udgave har alt i alt knapt 100 melodier, der ihvertfald burde meddeles som tillæg til XI, fordi de stammer fra klassiske trykte og utrykte samlinger (Svabo, Nyerup, Berggreen, Rung, Pilet). Men hertil kommer fra Thurens færøske samling 66 (hvoraf 5 trykt før), fra Grüner-Nielsens 105, ligeledes trykt i Færøske Mel. . . .; samt 301 melodier fra Grüner-Nielsens senere indsamlingsrejser og formodentlig et lille antal varianter fra Thurens bog Folkesangen paa Færøerne 1908 (der dog som bekendt netop aht. udgaven har reduceret behandlingen af de danske viser på øerne). På denne måde når man op på c. 600 melodier; da de af forsk. grunde næppe vil kræve så megen plads til forklaringer som de danske, behøver man ikke at stipulere dem til at fylde en halv side hver; men et kraftigt tillæg, vel godt 200 sider, vil de unægtelig udgøre. Om dette i givet fald skal kaldes XIb eller XII, er på indeværende tidspunkt ligegyldigt.

Det må bemærkes, at materialets natur vil trække store vexler på melodiudgiverens tid og tålmodighed. De nyere færømelodier foreligger nemlig kun i uaflæste fonogrammer; disse må derfor overspilles på moderne apparater, dels for at støjen kan blive »filtreret« fra, dels for at de mange gentagelser, der er nødvendige, for at indspilningerne kan blive aflæst og nedskrevet, kan finde sted, uden at det primære materiale slides op. Denne aflæsning er en særdeles krævende opgave, så meget mere som de afvigelser fra almindelig sangs rytme, tonhøjder, foredragsmåde etc., som almuesang nu engang har, må iagttages nøje af enhver moderne folkemusikforsker, medens ældre tiders optegnere oftest netop eliminerede en stor del af disse afvigelser som formentlige fejl. Imidlertid: først når aflæsningen af en fonografindsyngning er til ende, står man der hvor den klassiske musikudgiver begyndte, nemlig ved melodien nedskrevet med noder.

3. Samlet behandling. Grüner-Nielsen motiverer i sin plan side V, at melodierne udgives efter texttyper, men stillede i udsigt »Melodiudgavens anden Del, der vil indeholde den musikvidenskabelige Behandling af Stoffet vedrørende Melodiernes Form, Slægtskab, Udbredelse og Historie« med »Skemaer og Oversigter over samtlige Melodityper, saavidt det kan gennemføres«. Til denne opgave efterlader Grüner-Nielsen sig bl. a. notater til gruppering efter tonarter (jf. fremgangsmåden i hans færøske tonalitetsstudier, Færoensia I 1945).

Skønt det må erkendes, at textudgivernes lærde indledninger når vidt i at behandle texterne på så bred basis som antydet i dette program, synes det meget tvivlsomt, om det allerede nu kan loves eller anbefales at medgive melodierne et sådant supplement. Folkemusikforskningens metoder er endnu delvis under udformning, en så vældig opgave er såvidt det ses aldrig løst, og ihvertfald er det et spørgsmål, om det overhovedet tilfalder en kildepublikation, dens hidtidige »overskydende gode gerninger« ufortalt, at levere en sådan bearbejdelse. Dertil kommer, at Sveriges og Norges melodiskat måtte være lettere tilgængelig, for at planen skulle kunne realiseres. I erkendelse af, at allerede XIs fuldførelse vil være mange års arbejde, må man derfor mene, at intet projekt på udgavens og videnskabens nuværende stade bør love en sådan syntese som afslutning; en mindre vejledning som den under XII skitserede (ad modum Foreløbig Kommentar i XI) må gøre fyldest. Kildeudgaven er det nødvendige og opnåelige grundlag, som det må være fremtidige monografiers opgave at bearbejde, før den samlede melodimasses typologi og historie med større eller mindre sikkerhed kan udformes.

BIND XII — REGISTRE M. M. Folkeviseforskerne har ofte haft god grund til at udtrykke beundring for det vidsyn, Sv. Grundtvig er i besiddelse af, også hvor tiden hindrer ham i at følge en idé eller en formodning tilbunds. Beundringen må også gælde hans disposition for det, der her kaldes bind XII, og hvorom han i sin Plan siger:

> Det for hele Udgaven fælles videnskabelige Apparat skulde efter min Tanke bestaae i:
>
> 1) en nøiagtig Beskrivelse over de benyttede Kilder, navnlig de haandskrevne Visebøger, hvorved i Særdeleshed deres Alder og saa vidt muligt den Egn af Landet, hvor de ere opstaaede, samt deres Historie vilde være at anføre;

2) et Glossarium over alle de i Kæmpeviserne brugte, i det nuværende Skriftsprog ubrugelige — eller dog kun af enkelte Digtere paany optagne — Ord og Udtryk. [Parentes vedrørende foreløbig ordliste på hæfteomslag];
3) et Register over alle forekommende Omkvæd;
4) et Register over alle forekommende Navne paa Personer eller Steder;
5) et Sagregister, der naturligviis kun kunde omfatte et Udvalg af de forekommende Gjenstande, saa som Alt hvad der henhører til Folkeovertroen, eller som kunde være af culturhistorisk Interesse;
6) et Register over Begyndelseslinierne i samtlige Aftryk;
7) en kort Udsigt over Kæmpevisens Natur og Historie.

Endnu er der eet Punkt, som jeg ikke har omtalt, nemlig *Melodierne*, . . . [der] ikke bør savnes i en Udgave som den her omhandlede . . .

Virkelig er alle disse registre ønskelige, og Grundtvigs liste er det naturlige udgangspunkt for overvejelser om bind XII. Planen for dette svarer dog ikke helt til Grundtvigs, men omfatter de apparater, der nu skal omtales.

1. Registre over titler, førstelinier, omkvæd og navne er — som værkets afrunding i det hele taget — en større sag, end Grundtvig tænkte sig, når han betragtede sit forbillede, A. I. Arwidssons Svenska fornsånger, der i bind II 1837 bringer et førstelinie-, et navne- og et ordregister på ialt 27 delvis tospaltede oktavsider, og sammenlignede dem med sit eget projekt. Imidlertid er det klart, at udgaven må bringe hjælpemidler af denne art; selv fremkomsten af person- og stednavneudgaver gør ikke særlige lexika over visernes navnebestand overflødige, men vil naturligvis lette udarbejdelsen af dem. Heldigvis foreligger der omfattende forarbejder til sådanne registre.

Titelregistret foreligger ikke, men er hurtigt tilvejebragt. Førstelinieregistret foreligger som DFS kat. 3, udarbejdet 1906 af H. Grüner-Nielsen, tildels efter Georg Christensen og Axel Olrik; det existerende manuskript er let at revidere og ajourføre. Omkvædsregister forefindes i Dansk Folkemindesamling. Ortografien er normaliseret, og i et vist omfang er varianter sammenbragt under eet opslag.

Navneregistret er grundlagt af fru Ellen Grüner-Nielsen og henstår i seddelkasser på DFS. Det er delt i flg. grupper: Stednavne, Religiøse navne, Personnavne; sidstnævnte gruppe er naturligvis langt den største. Alle disse registre er allerede nu ved at blive suppleret med stoffet fra de senest udkomne dele af DgF; i færdig stand vil de vel kunne trykkes på rundt regnet hundrede sider.

2. Parallelregister til andre udgaver. Til Grundtvigs forskellige planer om registre har man besluttet at føje endnu eet.

Det er som bekendt ikke helt let at manøvrere i den samlede viselitteratur. Udgaver senere end DgF henviser til dennes numre som det faste holdepunkt, men ofte er det svært at komme fra DgF til yngre værker eller fra ældre værker til DgF, især når titlerne varierer. Spørgsmål som »hvor står Nyerup nr. 123 i DgF?« eller »hvilke folkeudgaver optager DgF nr. 456?« kan kun besvares rationelt ved en registrant. Sådanne har de enkelte forskere kunnet lave sig, og DFSs har selvfølgelig været til nytte, især fordi så meget utrykt materiale alligevel måtte søges der. Men går man til (eller fra) selv de mest oplagte udenlandske paralleller, bliver det endnu sværere. Således giver Otto Anderssons på andre punkter forbilledlige udgave fra 1934 af det finlandssvenske visestof ikke henvisninger til nogen svensk eller dansk parallel.

Det er derfor besluttet, at det registerapparat, som udgiverne alligevel må anlægge, i et vist omfang trykkes i XII. For hvert DgF-nr. skulle der henvises til ældre og nyere danske samt de vigtigste udenlandske udgaver, og en række små nøgler skal pege fra den enkelte (spec. gamle eller ikkedanske) udgave hen på henvisningsapparatet under nr. 1—539. Et meget stort førstelinieregister, dækkende alle ønskede udgaver, ville gøre lignende nytte, men ikke give samlet oplysning om den enkelte vises udbredelse på tryk.

Med flittig brug af forkortelser skulle dette meget nyttige hjælpemiddel kunne trykkes på — skal man sige højst 100 sider. Men det er rimeligt at tro, at man kunne udvide det på en måde, der mildnede savnet af den sammenfattende musikalske kommentar. Hvis man nemlig med de midlertidige kommentarer i XI som mønster anførte musikparalleller, der evt. kunne være mere ræsonnerede og mindre skematiske, end texthenvisningerne tænkes at skulle være, ville XI, der naturligvis i visse måder bliver ufyldestgørende, vinde i brugbarhed.

Et sådant apparats nærmere udformning, især skønnet over, hvad der skulle medtages og udelades, vil byde mange spekulationer, men formodentlig spekulationer, der vil svare regning.

Det kan her være på sin plads at minde om et andet parallelregister, ikke over viser, men over strofer og fraser: Ernst v. d. Reckes store værk, 10 års arbejde, der ligger til grund for hans viseforskning i teori og praxis. Denne registrant aftvinger respekt; men den er skabt ud

fra et visebibliotek, der vil være stærkt forældet, når DgF XII iøvrigt skal trykkes, og den vil ikke med rimelighed kunne ajourføres. Den repræsenterer »et Studium af Enkeltheder, som Ingen før mig har gjort, og som Ingen efter mig vil overkomme at gjøre«, siger Recke med rette (Nogle Folkeviseredactioner p. 5 f), og man må derfor have den henvist til fortsat benyttelse af specialister i dens oprindelige form — og iøvrigt sænke kården for den mærkelige forsker, der er dens ophavsmand.

3. Registre over ord, emner og motiver. Det har været drøftet udførligt, i hvilket omfang det måtte skønnes fornødent at bringe verbale eller reale ordforklaringer i DgF XII. Grundtvig havde i sine »Prøver« af udgaven (august og december 1847) primitive ordforklaringer, men sådanne fulgte ikke med den endelige udgaves hæfter. Og i mellemtiden er kendskabet til visesproget gået frem, dels fordi mange normaliserede udgaver har set lyset, dels fordi et århundredes filologisk forskning har skabt meget betydelige hjælpemidler til læsningen af en hvilkensomhelst gammel text. Dertil kommer, at en ny ordbog over gammeldansk og ældre nydansk nu er under planlægning, og det ville være urimeligt at arbejde på en særlig ordbog til DgF jævnsides med dette store værk. Lignende synspunkter kan anlægges overfor et reallexikon som det af Grundtvig i punkt 5 nævnte sagregister. Det rige folkemindestof i Feilbergs jydske ordbog, det alsidige reale stof i Nordisk Kultur, de mange gamle og nye oplysninger, der kan imødeses i Kulturhistorisk leksikon for norden . . . der er og vil stadig komme mange publikationer til klarlæggelse af tvivlsomme enkeltheder og forhold i visernes verden. For ikke at gøre planen større end nødvendigt har man altså besluttet at resignere overfor enhver form for ord- og sagregistre.

Mere brændende er spørgsmålet om et folkloristisk motivregister — ikke mindst trykkende i en tid, hvor man oplever nyudgivelsen af Stith Thompsons verdensberømte Motif Index uden registrering af et så højt estimeret hovedværk som DgF. En sådan registrering af vore viser ville blive modtaget med påskønnelse af folklorister verden over. Alligevel har man i første omgang forbigået denne del af planen. Før eller senere vil man vel søge et sagkyndigt skøn over, hvor stort et sådant register ville blive. Kan det gøres på rimelig tid og plads, findes der vel muligheder for at få det indføjet i registerbindet. Hvis

det derimod kræver så omfattende folkemindevidenskabelige studier og analyser, som man på forhånd må skønne, må man henlægge det som en særlig opgave. Dette ville yderligere kunne begrundes med, at motivregisteret ville have interesse langt udover kredsen af udgavens almindelige brugere, og at det derfor måske ville være ligefrem en fordel at publicere det selvstændigt og på et verdenssprog, uden tilknytning til den dansksprogede og vanskeligt erholdelige viseudgave.

4. Kildebeskrivelse. Hvad de gamle adelsvisebøger angår, så må det naturlige udgangspunkt for den af Grundtvig forlangte beskrivelse være Grüner-Nielsens redegørelse i Danske Viser VII, og det er et spørgsmål, om der skal siges meget mere om hver enkelt håndskrift; registrene over visebøgernes folkevisebestand vil jo også blive en ret omfattende ting. Også senere skrevne og trykte kilder (flyveblade!) må meddeles med henvisning til de fra hver enkelt tagne varianter, hvorimod en bibliografi over al den i indledningerne benyttede litteratur turde ligge udenfor det rimeliges grænse. En særlig opgave bliver det at give læseren vejledning i labyrinten af Evald Tang Kristensens arbejder i deres forskellige stadier, og det må erindres, at de personer, der har forsynet ham og andre samlere med primært materiale, også skal opregnes på dette sted. Tang Kristensens egne oplysninger om personelle kilder er forresten ingenlunde modsætningsfrie.

Det kan være værd at gøre opmærksom på, at denne kildefortegnelse vil have stor folkloristisk interesse. Dens opregning af hver enkelt meddelers bidrag vil nemlig kunne støtte den forskning over enkelte personers, familiers eller egnes repertoire, der står på den nyere folkemindeforsknings program.

Til kildebeskrivelsen kunne man muligvis føje en række facsimiler af udvalgte håndskriftsider med diplomatarisk læsning vedføjet. Det ville ikke blot give en fornemmelse af adelsvisebøgernes verden, men også et indtryk af kildernes tilstand og af Grundtvigs principper for aftrykningen.

5. Samlet behandling. Sidst — bortset fra melodiproblemet — nævnte Grundtvig i sin Plan »en kort Udsigt over Kæmpevisens Natur og Historie«. Gerne havde man set en sådan samlet behandling fra Grundtvigs egen hånd. Men som bekendt må man søge hans principielle udtalelser spredt i og udenfor DgF; nogen syntese nåede han ligeså lidt

som F. J. Child, der efterlod to linier af den afhandling, der skulle have kronet hans værk.

Ønsket er meget svært at opfylde, og opgavens løsning må ikke blot være subjektiv, hvad der er en selvfølge, men vist også subjektiv i højere grad end de fleste andre dele af værket.

Grundtvig selv kunne have skrevet et sådant perspektivisk arbejde, og det ville have haft mere med videnskab og mindre med kunst at gøre end Geijers berømte fortale til Afzelii viseudgave 1814. Man ville have læst den med den veneration, en genial forskers yderste resultater fortjener — men den ville have været hjemfalden til ret hurtig forældelse. Og man må atter spørge sig selv, om ikke de samme betænkeligheder som ved den planlagte fortsættelse af melodiudgaven må gøre sig gældende, omend i mindre grad, fordi stof og metoder er mere gennemarbejdede.

Man må idag indskrænke sig til at sige, at et slags tilbageblik naturligvis må afrunde udgaven, men at en så bred og dyb løsning af opgaven, som Grundtvig tænkte sig, næppe er opnåelig og måske knap nok på sin plads i en kildeudgave.

SAMMENFATNING. Med største forbehold skal der til afslutning gives en antydning af den således fremlagte plans omfang.

Af texttillægget bind X foreligger c. 400 sider og resterer c. 600. Bindets plan er anvist i dets første hæfter og fraviges kun i det halvfærdige tillæg til de historiske viser.

Af de danske melodier i bind XI er udgivet 140 sider og resterer c. 300. Melodiudgavens andet halvbind, de færøske melodier til danske kæmpeviser, kan præsenteres på c. 200 sider.

De mere mekaniske registre vil fylde c. 100 sider, parallelregistret med håndsrækningen til melodiernes sammenlignende studium opimod det dobbelte; dertil kommer kildefortegnelse. Sætter man bind XII til 340 sider, kommer de resterende dele af hele værket på 1440 sider, 90 ark. Af disse er, som det ses, langt over 1000 sider en ren videreførelse af påbegyndte dele.

Disse 90 ark skal publiceres således, at hæfterne af XI følger så tæt som muligt efter hæfterne af X, altimens man forbereder XII, der derefter skal komme i passende dele. Planen repræsenterer en mellemvej mellem det praktisk og videnskabeligt set uoverkommelige: synteser, lexika o. lg. i stor stil — og det praktisk og videnskabeligt torsoagtige

og utilfredsstillende: den knappest mulige afslutning af X og XI, uden færømelodier og med minimale registre. At holde udgaven åben for supplementer er ikke rimeligt, især fordi nye danske indsamlinger næppe kommer på tale. Arbejdet må søges gennemført og udgaven stå som en afsluttet række bind, basis for videre studier.

En praktisk vanskelighed, der allerede i en årrække har været generende, må samtidig søges løst: DgF I blev trykt i 500 exemplarer, og antallet af komplette exemplarer af værket ligger naturligvis under dette tal. De ældste bind var udsolgte allerede længe før Grundtvigs død, og et fuldstændigt sæt af de til dato udkomne bind er en sjældenhed, der både i Danmark og udlandet handles til stadig stigende priser. Man må derfor imødese, at fotografiske optryk af de udsolgte bind må iværksættes indenfor de år, der vil gå, inden udgivelsen af de nye hæfter kan tage fart.

I betragtning af, at Svend Grundtvig i 1847 forudså en udgave på 150 ark, leveret på 6-7 år af ham selv ene mand, ville det naturligvis være en smuk afslutning på den her offentliggjorte plan, om udgiverne på prent gav løfte om at kunne præstere de 90 ark inden fx. 1960. En realistisk vurdering af forholdene umuliggør dog et sådant løfte, idet både udgiverne og deres svenske medarbejder har andre forpligtelser at indfri, før større resultater kan ventes; og man kan lige så godt på forhånd erkende, at mange år vil gå, før Danmarks gamle Folkeviser I—XII står færdig. Men som »begyndelsen til enden« kan planen for arbejdet måske have interesse for læserne af Axel Olriks gamle tidsskrifts halvtredsindstyvende årgang.